

VOLONTIRANJE STUDENATA S DJECOM I MLADIMA S POSEBNIM ODGOJNO- -OBRAZOVNIM POTREBAMA

SAŽETAK

Volontiranje je dobrovoljna aktivnost pojedinca usmjerena na dobrobit zajednice. U procesu volontiranja studenata, budućih odgojno-obrazovnih djelatnika, s djecom i mladima s posebnim odgojno-obrazovnim potrebama djeci se osigurava dodatna pomoć, a studenti stječu iskustva i znanja za budući profesionalni rad. Angažman studenata u volonterskim aktivnostima za koje se traže i stručna znanja predstavlja značajan doprinos društvu.

Cilj istraživanja bio je ispitati njihova iskustva, osjećaj zadovoljstva, razloge koji su ih naveli na volontiranje i prepreke istom. Ispitane su 64 studentice Učiteljskog fakulteta u Rijeci Upitnikom zadovoljstva volontiranjem. Dobivena je dvofaktorska struktura Skale

¹ Dr. sc. Sanja Skočić Mihić, profesorica edukacijske rehabilitacije, e-mail: sanjasm@ufri.hr

² Doc. dr. sc. Darko Lončarić, psiholog, e-mail: loncaricd@gmail.com

³ Aileen Rudelić, magistra primarnog obrazovanja, e-mail: aileen_rudelic@yahoo.com

Izvorni znanstveni
članak

Primljeno: travanj, 2011.

Prihvaćeno: kolovoz, 2011.

UDK 364.467-057.87

Sanja Skočić

Mihić¹

Darko Lončarić²

Aileen Rudelić³

Učiteljski fakultet Sveučilišta
u Rijeci

Ključne riječi:

djeca s posebnim odgojno-
obrazovnim potrebama,
kompetencije, studenti,
volontiranje, civilna misija
sveučilišta.

zadovoljstva volontiranjem: faktor zadovoljstva radi osobne dobiti i faktor zadovoljstva organizacijom. Postoji pozitivna korelacija između osjećaja zadovoljstva osobnom dobiti i organizacijom. Studenti su izuzetno zadovoljni osjećajem osobne dobiti tijekom volontiranja i uglavnom su zadovoljni organizacijom volontiranja. Razlozi koji su ih potaknuli na volontiranje su stjecanje iskustva/znanja i altruizam, a najčešće navođena prepreka studentima je nedostatak vremena.

Ovi nalazi ukazuju na potrebu sustavnog razvoja volonterskih aktivnosti, posebice među studentima učiteljskih studija, budućim odgajateljima i učiteljima, kako bi uz pomaganje djeci i mladima s posebnim odgojno-obrazovnim potrebama stjecali kompetencije za rad u inkluzivnim okruženjima. Također, uključivanjem studenata u volonterske aktivnosti u okviru visokoškolske nastave, promiče se njihovo civilno zalaganje u zajednici i razvija civilna misija sveučilišta, koja je u Hrvatskoj relativno zanemarena.

UVOD

Volontiranje ili dobrovoljni rad proizašao je iz potrebe ljudi da budu zajedno, da se druže ili si pomažu, a najveći zamah razvoja doživljava tijekom druge polovice devetnaestog stoljeća (Ajduković i Cajvert, 2004.). U osnovi volontiranja je ideja o dobrovoljnosti i slobodi izbora, a ono »u sebi sadrži potencijal izgradnje solidarnosti, pruža priliku pomagati drugima, ali i ukazati na probleme i potrebe oko nas« (Forčić i sur., 2007.: 2).

U hrvatskim prilikama volonterstvo se razvija paralelno s razvojem demokratskog društva slijedeći konture europskih prostora. U početku je volontiranje, u nas, bilo gotovo isključivo u domeni interesa i djelatnosti organizacija civilnog društva, izvan interesa stručne i akademske javnosti (Ledić, 2001.). U posljednjem desetljeću počinje se sustavno razvijati volonterstvo usklađeno sa zakonskom regulativom Europske unije te se »razvijaju novi pristupi organiziranog volontiranja« (Forčić i sur., 2007.: 2). Donošenjem Zakona o volonterstvu (2007.), prije četiri godine stvoren je pravni okvir za njegov razvoj u svim segmentima društva. U njemu, kao i u Nacionalnoj strategiji stvaranja poticajnog okruženja za razvoj civilnog društva (Vlada RH, 2006.) govori se o ulozi odgojno-obrazovnih institucija u podučavanju mladih o ulozi i značenju volontiranja te o razvoju volonterstva i sustava vrijednosti za opće dobro kroz sustav odgoja i obrazovanja.

Posebna odgovornost leži na tercijarnoj razini obrazovanja, sveučilištima, »jer obrazuju građane koji već sutra zauzimaju značajne pozicije u svijetu rada i zajednici« (Ćulum i Ledić, 2010.), i upravo studenti preuzimaju vodeće uloge u društvu kao političari, pravnici, odgojno-obrazovni djelatnici i slično (Haski-Leventhal i sur.,

2008.). Vidljivo je to i iz Zakona o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju (2009.), u kojem je decidirano navedeno da se visokoškolsko obrazovanje temelji na »interakciji s društvenom zajednicom i obvezi sveučilišta, veleučilišta, visokih škola i javnih znanstvenih instituta da razviju društvenu odgovornost studenata i drugih članova akademske i znanstvene zajednice«. Svrha mu je »osobni razvoj mladih ljudi u cilju stjecanja kompetencija za aktivno građanstvo, zapošljavanje na fleksibilnom tržištu rada i napredno učenje« (Ledić, 2007.a: 3). Sveučilišne misije često se zalažu za ideje kao što su stvaranje aktivnog i uključenog građanina, među kojima i za oblikovanje prosocijalnog ponašanja ili volonterskih aktivnosti za druge (Drezner, 2010.).

Volontiranje studenata nije samo u interesu društva i studenta, ono je u interesu akademskih ustanova, jer se uključivanjem studenata u volonterske aktivnosti u zajednici jača socijalni i kulturni život kampusa i fakulteti stječu ugled (Haski-Leventhal i sur., 2008.).

Na sveučilištima koja streme razvoju jače integracije (i institucionalizacije) temeljnih sveučilišnih djelatnosti sa zajednicom u kojoj djeluju, posljednjih se tridesetak godina sustavno razvija i promovira model učenja koji potiče civilno zalaganje studenata (eng. *academic service learning*) – učenje djelovanjem u zajednici (Ćulum i Ledić, 2010.). Haski-Leventhal i sur. (2008.) navode kako isti predstavlja kombinaciju akademskog učenja i volontiranja i prisutan je u 23 zemlje svijeta.

Ćulum i Ledić (2010.) pojašnjavaju razlike među modelima iskustvenog učenja studenata: praktičan rad studenata, volontiranje studenata i učenje djelovanjem u zajednici. Ističu kako je volontiranje studenata usmjereno na zajednicu koja je korisnik i briga za nju je primarna, naglasak je na raznovrsnim aktivnostima u zajednici, ishodi učenja nisu povezani s nastavnim programom i kontekst učenja je sekundaran. S druge strane, učenje djelovanjem u zajednici znači da su studenti korisnici, a ne zajednica, razvoj njihovih profesionalnih vještina je primaran, naglasak je na stjecanju novih znanja i vještina, ishodi učenja su unaprijed definirani nastavnim programom i kontekst zajednice je zanemaren (Ćulum i Ledić, 2010.: 79).

Civilna misija na hrvatskim sveučilištima nije institucionalizirana (Ćulum i Ledić, 2010.; Žužić, 2010.), a aktivnosti volontiranja i učenja zalaganjem u zajednici nisu sustavni i kontinuirani (Žužić, 2010.). Volontiranje studenata u npr. Velikoj Britaniji ima dugu tradiciju (Darwen i Rannard, 2011.), a većina sveučilišta imaju centre za volontiranje (Hall i sur., 2004.). Tradicija volontiranja u Hrvatskoj je duga (Perić, 2010.; Filipović, 2010.), ali zanemarena (Perić, 2010.).

U Hrvatskoj se, na svim razinama koje podupiru razvoj volonterstva, očituje spoznaja da je za usmjeravanje pravca razvoja volonterstva potrebno raspolagati sustavnim podacima i pokazateljima o stanju volonterstva (Ledić, 2007.b) i »da je potrebno poticati unapređenje znanja o volonterstvu putem istraživanja

i izobrazbe« (Vlada RH, 2006.). Evidentno je da su u aktualnom društvenom kontekstu u posljednjih pet godina nešto brojnije publikacije o istraživanja ove tematike (Lakoš i Zrinščak, 2007.; Ledić, 2007.b).

Ćulum (2007.) daje pregled volonterskih aktivnosti organiziranih na hrvatskim sveučilištima, te usustavljenim u različitim oblicima, kroz obvezne ili izborne kolegije. Na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Rijeci izvode se tri kolegija u okviru kojih studenti volontiraju u lokalnim organizacijama i institucijama civilnog društva. Na Građevinskom fakultetu istog sveučilišta studenti su se volonterski uključili u realizaciju projekta s dječjim vrtićem i volonterski angažman im je priznat kao dio nastavne obveze.

Na Učiteljskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu postoji izborni kolegij Volontiranje. Na Edukacijsko-rehabilitacijskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu ustanovljen je kolegij Volonterski rad koji slušaju preddiplomski studenti svih smjerova. Odsjek za psihologiju Filozofskog fakulteta usustavio je izborni kolegij Društveno koristan rad. Ćulum (2007.) govori kako je kontradiktorno govoriti o volonterstvu i obvezi, te o potrebi pronalaska adekvatnog rješenja. Na Fakultetu političkih znanosti uvedena je metoda učenja djelovanjem u zajednici (eng. *service learning*) u formalno obrazovanje kroz projekt Učimo sa zajednicom, kao inovativnom metodom učenja u praksi u korist zajednice. Studijska grupa volontera postoji pri Studiju za socijalni rad Pravnog fakulteta i promiče volonterske aktivnosti među studentima. Na studiju predškolskog odgoja Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Splitu u okviru jednog kolegija organizirano je volontiranje u ustanovama civilnog društva i studentima se priznaje kao praktična nastava. Sveučilište u Puli potiče dva mehanizma iskustvenog učenja: volonterske aktivnosti studenata i učenje djelovanjem u zajednici kroz izborni kolegij na Odjelu za humanističke znanosti i projektu koji se provodi u okviru dvaju kolegija na Odjelu za ekonomiju i turizam (Žužić, 2010.). Na Učiteljskom fakultetu u Rijeci u protekle tri godine studenti su sustavno u okviru nekoliko kolegija pozivani na volontiranje po principu dragovoljnosti. Nastavnici fakulteta uočili su potrebe lokalne zajednice i prepoznali studente kao značajan resurs akademske zajednice. Gotovo u pravilu, radi se o »entuzijazmu i motiviranosti pojedinih nastavnika koji su itekako svjesni važnosti obrazovanja aktivnih i društveno korisnih građana. Ali i dalje ostaje otvoreno pitanje vrednovanja angažmana nastavnika, kao i pitanje hoće li se ovakvi i slični projekti nastaviti i postati dio svakodnevne prakse« (Žužić, 2010.: 78). Studenti su volontirali s djecom i mladima s posebnim odgojno-obrazovnim potrebama u vrtićima i školama, u okviru udruga i u Dječjoj bolnici Kantrida na onkološkom odjelu. Djeca u vrtićima i školama su od strane stručnih suradnika identificirana kao djeca s posebnim odgojno-obrazovnim potrebama. Oni, kao i djeca onkološki pacijenti, pripadaju skupini djece za koju se koristi termin djeca s teškoćama (Pravilnik o osnovnoškolskom

odgoju i obrazovanju učenika s teškoćama u razvoju, 1991., Državni pedagoški standard predškolskog odgoja i obrazovanja, 2008.) i termin djeca i učenici s posebnim odgojno-obrazovnim potrebama (Plan razvoja sustava odgoja i obrazovanja 2005.-2010., 2005.; Nastavni plan i program za osnovnu školu, 2006.). U ovom radu govorit će se o djeci i mladima s posebnim odgojno-obrazovnim potrebama jer je u »skladu sa socijalno-obrazovnim pristupom učenicima s teškoćama, manje je stigmatizirajući, širi i prikladniji u području odgoja i obrazovanja« (Igrić, 2011.).

Ovo istraživanje usmjereno je na spoznavanje aktualne situacije volonterskih aktivnosti na Učiteljskom fakultetu u Rijeci. Volonterske aktivnosti ustrojene su kao primarno volonterski organizacijski model s elementima učenja djelovanjem u zajednici. Studenti su u većoj mjeri bili uključeni u one volonterske aktivnosti koje su usmjerene na potrebe udruga i ustanova u zajednici i nisu povezane sa stjecanjem kompetencijama u kolegijima u kojima su pozvani na volontiranje. U manjoj mjeri su volonterske aktivnosti bile usko povezane sa stjecanjem kompetencija na kolegijima na kojima su pozvani na volontiranje. Potonji oblik u kojem studenti razvijaju profesionalne vještine i stječu nova znanja i vještine je model učenja djelovanjem u zajednici (eng. *service-learning*). On združuje ciljeve nastavnog programa i samih volonterskih aktivnosti u zajednici, što je samo u manjoj mjeri bilo prisutno u ovom organizacijskom modelu.

Svakako treba napomenuti da je ovo istraživanje prvo takvog sadržaja u nas, a u stranoj literaturi su vrlo rijetka istraživanja volontiranja studenata s djecom i mladima s posebnim odgojno-obrazovnim potrebama.

CILJ

Cilj ovog istraživanja bio je ispitati mišljenje studenata Učiteljskog fakulteta u Rijeci i njihova iskustva tijekom volontiranja u ustanovama odgoja i obrazovanja i udrugama na području grada Rijeke koje se bave djecom i mladima s posebnim potrebama. Gotove sve studentice (96%) uključile su se u volonterske aktivnosti na poziv nekoliko profesora koji predaju na ovom fakultetu i pružen im je uglavnom sličan organizacijski okvir volonterskih aktivnosti u kojima su sudjelovale.

S obzirom na postavljeni cilj prvi zadatak istraživanja bio je konstruirati Skalu zadovoljstva volontiranjem te utvrditi njezine metrijske karakteristike s posebnim osvrtom na latentnu strukturu Skale i identifikaciju faktora povezanih sa zadovoljstvom.

Također, bilo je potrebno istražiti razloge koji studente potiču na volontiranje s djecom i mladima s posebnim odgojno-obrazovnim potrebama i potencijalne prepreke volontiranju.

S obzirom da je volontiranje u hrvatskom društvenom kontekstu relativno nedavno zakonom regulirana aktivnost te da nema istraživanja o dimenziji volontiranja s djecom i mladima s posebnim odgojno-obrazovnim potrebama, indirektni cilj ovog istraživanja bio je utvrditi i potencijalne mogućnosti za daljnji razvoj kvalitetnog sustava volontiranja za ciljane skupine studenata budućih odgajatelja i učitelja. Model organiziranog volontiranja na Učiteljskom fakultetu u Rijeci počeo se razvijati unatrag nekoliko godina i ovo istraživanje predstavlja prvu evaluaciju njegovih učinaka.

METODE

Uzorak ispitanika

Istraživanje je provedeno na ciljanoj skupini studentica koje su volontirale s djecom i mladima s posebnim odgojno-obrazovnim potrebama. One predstavljaju ukupnu populaciju studenata volontera na Učiteljskom fakultetu u Rijeci u akademskoj 2010./11. godini. U istraživanju su sudjelovale 64 studentice, od čega 46 studentica druge, treće, četvrte i pete godine Učiteljskog studija te 18 studentica druge i treće godine studija Predškolskog odgoja. Od ukupnog broja, 50% studentica je s 2 godine, 31% s treće, a po 9,5% s četvrte i pete godine. Organizator njihovog volontiranja bile su ustanove ili udruge u kojima su volontirali. U školama je volontiralo gotovo 70%, u udrugama 19%, a u bolnici 10% studentica. Od ukupnog broja, 11 studentica volontiralo je u više od jedne udruge ili ustanove.

Mjerni instrument

Za potrebe ovog istraživanja konstruiran je upitnik koji se sastoji od 2 dijela. Prvi dio služi za prikupljanje općih informacija o studentima kao na primjer ime, prezime, studijska godina i program, podaci za daljnji kontakt te informacija o posjedovanju volonterske knjižice. Ujedno su se prikupljali podaci o udruzi ili ustanovi gdje su studenti volontirali, o tome tko je organizator volontiranja i preko koga su dobili informaciju za volontiranje, vremensko razdoblje trajanja volontiranja te o kojoj vrsti volonterske aktivnosti je bila riječ.

Drugi dio upitnika sastoji se od Skale zadovoljstva volontiranjem. Sadrži 7 čestica kojima se procjenjuje zadovoljstvom vlastitim angažmanom, osobni napredak, stečeno znanje i iskustvo za daljnji rad, zadovoljstvo organizacijom volontiranja, dobivenim informacijama te djecom/mladima, tj. korisnicima volonterskih aktivnosti. Studenti su izražavali svoje zadovoljstvo na skali Likertovog tipa od 5

stupnjeva: uopće nisam zadovoljna/zadovoljan (1), uglavnom sam zadovoljna/zadovoljan (2), djelomično sam zadovoljna/zadovoljan (3), uglavnom sam zadovoljna/zadovoljan (4) i izuzetno sam zadovoljna/zadovoljan (5).

Pouzdanost Skale zadovoljstva volontiranjem provjerena je metodom unutarnje konzistencije. Cronbach koeficijent za prvu Skalu iznosi 0,82, a za drugu Skalu 0,81 pa se može zaključiti da skale imaju zadovoljavajuću razinu pouzdanosti.

U drugom dijelu upitnika bila su pitanja otvorenog tipa i studenti su mogli navesti svoje razloge volontiranja te bi li i zašto bi (ili ne) preporučili volontiranje drugima. Također, navodili su prepreke na koje su nailazili tijekom volontiranja i svoje mišljenje o tome što smatraju potrebnim učiniti kako bi volontiranje na Učiteljskom fakultetu u Rijeci bilo kvalitetno organizirao.

Način provođenja istraživanja

S obzirom na relativno malu učestalost volontiranja te cilj ovog rada kojim smo željeli utvrditi pokazatelje volonterskih aktivnosti na ciljanoj skupini studenata Učiteljskog fakulteta u Rijeci, odlučili smo da, umjesto grupnog ispunjavanja, ispitanici koordinirano individualno ispunjavaju anketne upitnike. Stoga su anketni upitnici podijeljeni studentima koji su ih ispunjavali u slobodno vrijeme te ih ispunjene predali predstavniku studijske grupe. Predstavnici su skupljene anketne upitnike predali suradniku istraživanja koji je unosio podatke. Svim studentima koji su dobrovoljno pristali ispuniti anketni upitnik dane su pisane upute, a studenti su se mogli obratiti i suradniku istraživanja za dodatna pojašnjenja. Jedan od ciljeva bio je prikupiti i informacije o daljnjoj suradnji na projektima volontiranja pa stoga upitnik nije bio anonimn.

Metode obrade podataka

Za utvrđivanje latentne strukture Skale zadovoljstva volontiranjem provedena je eksploratorna faktorska analiza, uz kosokutnu rotaciju faktorskih osi i ekstrakciju faktora metodom zajedničkih osi. Za određivanje značajnih faktora korišten je Cattellov grafički prikaz opadanja vrijednosti karakterističnog korijena (eng. *scree plot*) i Gutman-Kaiserov kriterij. Rezultati ispitanika na pitanjima otvorenog tipa kategorizirani su i obrađeni na deskriptivnoj razini.

REZULTATI I RASPRAVA

Ispitane su metrijske karakteristike Skale zadovoljstva volontiranjem i njena latentna struktura. Karakteristični korijeni, kumulativna varijanca i postotak zajedničke varijance prikazani su u tablici 1. Karakteristični korijen trećeg faktora koji nije zadržan u završnoj analizi iznosio je 0,73.

Tablica 1. Značajne glavne komponente

Faktor	Karakter. korijen	% zajedničke varijance	Kumulativni %
1	3,666	52,366	52,366
2	1,347	19,237	71,603

Dobivena je dvofaktorska struktura Skale zadovoljstva koja objašnjava 71% zajedničke varijance odgovora na česticama skale. Prvi faktor objašnjava 52%, a drugi 19% zajedničke varijance. Oba faktora imaju karakterističan korijen veći od 1. Utvrđeno je da su faktori pozitivno povezani ($r=0,43$), što je i očekivano, s obzirom da konstrukti ispituju opće zadovoljstvo volonterskim angažmanom. Zbog toga je i odabrana kosokutna rotacija faktorskom osi.

U tablici 2. prikazana je faktorska struktura Skale zadovoljstva volontiranjem i faktorska zasićenja u matrici obrasca.

Tablica 2. Faktorska struktura Skale zadovoljstva volontiranjem (faktorska zasićenja u matrici obrasca)

	Faktor	
	1	2
Zadovoljstvo osobnim napretkom	0,950	-0,144
Zadovoljstvo stečenim znanjem	0,745	0,261
Zadovoljstvo stečenim iskustvom za budući rad	0,546	0,399
Zadovoljstvo svojim angažmanom	0,494	-0,016
Zadovoljstvo organizacijom volontera	0,018	0,895
Zadovoljstvo dobivenim informacijama	0,135	0,697
Zadovoljstvo djecom/mladima/korisnicima	-0,083	0,685
1. faktor - Faktor zadovoljstva radi osobne dobiti		
2. faktor - Faktor zadovoljstva organizacijom		

Prvi faktor opisuju četiri varijable: zadovoljstvo osobnim angažmanom, osobnim napretkom, stečenim znanjem i stečenim iskustvom za budući rad. Faktor je u najvećoj mjeri saturiran varijablom zadovoljstvo osobnim napretkom. Osrednje visoko zasićenje imaju varijable zadovoljstvo stečenim znanjem u radu s djecom i mladima s posebnim odgojno-obrazovnim potrebama, stečenim iskustvom za budući rad s ovom populacijom i osobnim angažmanom. Prve tri varijable opisuju osjećaj zadovoljstva uslijed procijenjenog napredovanja tijekom volontiranja na osobnoj razini, razvoju osobnih potencijala, razvoju socijalnih vještina, stjecanju znanja, kao što su profesionalna znanja, znanja o intra- i interpersonalnim odnosima te stjecanje stručnih znanja i iskustava. Uz navedeno, ovaj faktor opisuje varijabla zadovoljstva osobnim angažmanom u volontiranju s djecom i mladima s posebnim odgojno-obrazovnim potrebama. Stoga ovaj faktor možemo nazvati **faktorom zadovoljstva radi osobne dobiti**.

Drugi faktor opisuju tri varijable: zadovoljstvo organizacijom volontera, dobivenim informacijama i zadovoljstvo u kontaktu s korisnicima volontiranja, a to su djeca i mladi s posebnim odgojno-obrazovnim potrebama. Sve tri varijable opisuju organizacijske elemente volontiranja, koji se odnose na menadžment volontera, stoga drugi faktor možemo nazvati **faktorom zadovoljstva organizacijom**.

Varijabla zadovoljstva svojim angažmanom ima relativno visoko zasićenje na oba faktora. Pridružena je prvom faktoru s obzirom da na njemu ima više zasićenje. Ispitanici zadovoljstvo svojim angažmanom u većoj mjeri povezuju s osobnom dobiti, iako se podrazumijeva da je ono, u određenoj mjeri, uvjetovano i organizacijom volontiranja.

Uvriježeno je mišljenje kako studentima nedostaju odgovarajuće vještine za suočavanje sa svakodnevnim izazovima koji ih očekuju izvan učionica, na poslu i u društvu uopće, te kako su najpotrebnije vještine, čini se, najmanje zastupljene u formalnom obrazovanju (Evers i sur., 1998.).

Faktor zadovoljstva radi osobne dobiti opisuje kako studenti volonteri svojim civilnim zalaganjem u zajednici imaju prilike kroz volonterske aktivnosti stjecati životne vještine, kao i znanja i vještine koje su u profesionalnoj domeni studenata Učiteljskog fakulteta. Astin i Sax (1998.) smatraju da upravo volonterski angažman utječe na bolji razvoj akademskih i životnih vještina studenta, kao i njihov osjećaj društvene odgovornosti.

Volontiranje je pozitivno povezano s profesionalnim kompetencijama te utječe na stjecanje određenog iskustva i vještina potrebnih za radno mjesto (Petric, 2010.). Studenti su volontirali s djecom i mladima koji imaju posebne potrebe u području odgoja i obrazovanja, odnosno »za koje su nužne razlike u ciljevima, odnosno očekivanim postignućima, sadržajima i metodama učenja i poučavanja sukladno njihovim individualnim sposobnostima i posebnostima« (Nacionalni

okvirni kurikulum za predškolski odgoj i obrazovanje te opće obvezno i srednjoškolsko obrazovanje, 2010.: 201). Upravo zbog toga važno je naglasiti da se radi o kompetencijama učitelja i odgajatelja za poučavanjem u skladu s individualnim osobnostima i posebnostima djece potrebnim u suvremenom odgojno-obrazovnom procesu (djeci različitih odgojno-obrazovnih potreba).

Istraživanja ukazuju na vrijednost dodatnog angažmana studenata izvan fakulteta. Studenti koji su više volontirali u području psihosocijalnog rada osjećaju se kompetentnije za budući rad u istom području (Huić i sur., 2010.). Studenti pomagačkih profesija koji su volontirali osjećaju se, statistički značajno više, kompetentnima za organiziranje grupnog rada i osmišljavanje preventivnih programa, sigurniji su i za empatično pristupanje klijentu i uspostavljanje kvalitetnog odnosa, u odnosu na one studente koji nisu volontirali (Ricijaš i sur., 2007.).

Volontirajući s djecom i mladima s posebnim odgojno-obrazovnim potrebama, studenti razvijaju inkluzivne vrijednosti te »uče vrijednosti i očekivana ponašanja od svojih kolega« (Crow, 2007.; Kritikos i sur., 2003.; Mendoza, 2007., prema Haski-Leventhal i sur., 2008.). Miliša (2008.) navodi kako je iskustvo volontiranja iskustveno učenje i stjecanje znanja o odgojnoj dimenziji rada, a i jedan od naj-snažnijih čimbenika koji doprinose razvoju i formiranju prosocijalnog ponašanja. Eccles i Barber (2001.) ustvrdile su kako je uključivanje srednjoškolaca u prosocijalne aktivnosti (aktivnosti u crkvi i volonterske aktivnosti) preventivni čimbenik razvoja rizičnih ponašanja i prediktor studiranja.

Drugi faktor odnosi se na organizaciju samog sustava volontiranja čemu se u domaćoj literaturi i praksi u posljednjih nekoliko godina posvećuje zaslužena pozornost. Forčić i suradnici (2007.) ističu važnost kvalitetnog organiziranja volontiranja ili menadžmenta volontera te navode korake u pripremi i planiranju rada s volonterima kako bi se volonteru pružila sustavna podrška tijekom volonterskih aktivnosti i u najvećoj mogućoj mjeri utjecalo na njegov osjećaj osobnog zadovoljstva u procesu volontiranja.

Osnovni statistički pokazatelji rezultata na Skali zadovoljstva volontiranjem prikazani su u tablici 3.

Tablica 3. Osnovni statistički pokazatelji na Skali zadovoljstva volontiranjem

	N čestica	Alpha	Min.	Maks.	M	SD	Kurtoza	Simetri- čnost
Faktor zadovoljstva radi osobne dobiti	4	0,82	2,50	5,00	4,46	0,60	2,34	-1,43
Faktor zadovoljstva organizacijom	3	0,81	2,00	5,00	4,34	0,74	1,33	-1,26

Prosječne vrijednosti rezultata na skalama govore da su studenti izuzetno zadovoljni osobnom dobiti postignutom tijekom volonterskih aktivnosti koje su provodili s djecom i mladima s posebnim odgojno-obrazovnim potrebama, i tek nešto manje zadovoljni organizacijom istih aktivnosti.

Pokazatelji kurtoze i simetričnosti distribucije ukazuju na znatno asimetrično grupiranje rezultata na višim vrijednostima uz tek manju učestalost rezultata koji ukazuju na zadovoljstvo studenata osobnom dobiti ili organizacijom volontiranja. U budućim istraživanjima trebalo bi provjeriti je li to posljedica činjenice da je upitnik bio administriran na način koji nije jamčio anonimnost ispitanika.

Nakon konstruiranja sumarnog rezultata na Skali zadovoljstva radi osobne dobiti i Skali zadovoljstva organizacijom je provjereno postoje li razlike u rezultatima studentica različitih studijskih grupa i različitih godina studija (zbog malog broja studentice 3., 4. i 5. godine su svrstane u jednu grupu nazvanu više godine studija). Utvrđeno je da nema statistički značajne razlike među studenticama različitih programa studija ni u zadovoljstvu organizacijom volontiranja ($t(62)=1,48$; $p>0,05$), niti u zadovoljstvu osobnom dobiti ($t(60)=0,49$; $p>0,05$). Također, nema statistički značajne razlike među studenticama druge i viših godina studija u zadovoljstvu organizacijom volontiranja ($t(62)=0,56$; $p>0,05$) i zadovoljstvu osobnom dobiti ($t(60)=1,13$; $p>0,05$). Nepostojanje razlika među studentima je očekivano, s obzirom da ne postoje sistematski faktori koji bi uvjetovali te razlike i studenti generalno imaju pozitivan odnos prema radu s djecom s posebnim potrebama uključenim u redovne programe odgojno-obrazovnog sustava (Skočić Mihić i sur., 2009.).

Nadalje, provjereno je postoji li povezanost između zadovoljstva koje studenti osjećaju procjenom osobne dobiti kroz proces volontiranja i zadovoljstva organizacijom procesa volontiranja. Utvrđena je statistički značajna pozitivna povezanost ($r=0,49$; $p<0,01$) između Skale zadovoljstva radi osobne dobiti i Skale zadovoljstva organizacijom. Studenti koji su zadovoljniji osobnim napretkom/dobiti tijekom volontiranja s djecom i mladima s posebnim odgojno-obrazovnim potrebama, zadovoljniji su i organizacijom volontiranja i obrnuto. Ovaj nalaz daje na važnosti

procesu upravljanja ili menadžmenta volontera. Brižljivim planiranjem i realizacijom pojedinih faza ciklusa menadžmenta volontera, utječe se i na zadovoljstvo volontera osobnim napretkom. Ledić (2001.) također, govoreći iz prizme motivacije za volontiranjem, govori o sprezi dobre organizacije volontiranja s osobnim zadovoljstvom koje se postiže volontiranjem.

Nadalje, u radu se nastojalo istražiti razloge koji su studente potaknuli na volontiranje. U literaturi se navode teorije koje objašnjavaju razloge ljudskog ponašanja pa tako i motivaciju volontera (Jurić, 2007.), među kojima se najčešće navodi Maslowljeva hijerarhija potreba. Ljudi volontiraju iz različitih motiva kao što su težnja prema pohvali, pripadanju, mjerljivom postignuću ili moći/utjecaju (Topčić, 2006.). Serow (1991.) studija pokazala je kako altruistični motivi studenata proizlaze više iz njegovih osobnih normi, nego iz društvene ili političke obveze te da mnogim studentima izravni angažman u problemima ranjivih pojedinaca i skupina nudi konkretno iskustvo i povezanost s ljudima koje inače nisu prisutni u studentskom okruženju.

Tablica 4. Razlozi studenata za volontiranje

RAZLOZI VOLONTIRANJA	Frekvencija	%
Stjecanje iskustva/znanja	40	43%
Pomoć drugima/altruizam	39	42%
Doprinos društvu/osjećaj korisnosti	7	8%
Osobni razlozi	6	7%
Ukupno	64	100,0

Kao što je vidljivo iz tablice 4., za 43% studentica ovog istraživanja razlog volontiranja je stjecanje iskustva/znanja za budući rad i ulaganje u sebe/osobno zadovoljstvo. Gotovo jednak postotak studentica motivirano je za volontiranje jer žele pomagati drugima, odnosno iz altruističnih poriva. Manji broj studentica navelo je razloge kao što su doprinos društvu/osjećaj korisnosti i osobne razloge.

Ovi rezultati u suglasju su s nalazima koje navode Ledić (2001.) te Ajduković i Cajvert (2004.) po kojima su važne dvije skupine motiva: jedni proizlaze iz usmjerenosti na druge (altruistični – pomaganje drugima, podrška nekoj općoj stvari), a drugi iz usmjerenosti na sebe (vezani uz osobni dobitak i razvoj kroz susretanje drugih ljudi, učenje vještina i sl.). Rijetko je riječ samo o jednom motivu. Tako su u istraživanju Fitch (1987.) studenti također identificirali dva motiva za uključivanje

u volontiranje: egoistični i altruistični motiv. Slično, Ledić (2001.) navodi da je kod najvećeg broja ispitanika naglašena želja da se pomogne onima kojima je pomoć potrebna te da ih dobro organizirano volontiranje (u okviru kojeg se posebno naglašava mogućnost nalaženja posla, bolje informiranje, opipljiv rezultat, pokrivanje troškova, masovnost i moralnost volontiranja) motivira za volontiranje. Lakoš i Zrinščak (2007.) dobili su slične rezultate u prvom istraživanju studentske populacije u Republici Hrvatskoj. Najvažnija motivacija za volontiranje studentima Zagrebačkog sveučilišta bila je pomaganje drugima, a tek onda poslovne i obrazovne mogućnosti.

MacNeela (2008.) navodi kako su koristi i izazovi povezani s volontiranjem, manje istraživani, te se izjednačuju s motivima i drugim konceptima. Razumijevanje iskustva volontiranja u terminima koristi i izazova dozvoljava istraživanje interakcije između prethodnih motiva i iskustva/posljedica procesa volontiranja.

Stoga smo ispitali i prepreke volontiranju koje su studentice navodili na temelju dosadašnjeg iskustva. Kao što je vidljivo u tablici 5. odgovori studenata grupirani su u pet kategorija.

Tablica 5. Prepreke studenata u volontiranju

PREPREKE VOLONTIRANJU	Frekvencija	%
Nema prepreka	11	17,2
Nedostatak vremena	20	31,3
Nedostatak informacija	4	6,3
Udaljenost	1	1,6
Loša organizacija	7	10,9
Ne vrednuje se volonterski rad	4	6,3
Nema odgovora	17	26,6
Ukupno	64	100,0

Treba istaknuti da gotovo polovica studentica (43%) ne navodi prepreke u volontiranju, pri čemu 17% studentica eksplicitno navodi da ne vide razloge zbog kojih ne bi volontirale. Trećini studentica najveća prepreka volontiranju je nedostatak (slobodnog) vremena. Manji broj (24%) studentica navodi ostale prepreke koje se odnose na nedostatak informacija, udaljenost, lošu organizaciju volontiranja i nevrednovanje volonterskog rada. U ovom istraživanju, potonji razlog navelo je tek 6% ispitanika, za razliku od istraživanja Ledić (2001.), u kojemu je upravo kriza vrijednosti percipirana kao razlog razmjerno slabom volontiranju. Treba uzeti u obzir kako se vrijednosne orijentacije studentica u ovom istraživanju vjerojatno razlikuju od vrijednosnih orijentacija drugih skupina ispitanika i studenata drugih

studijskih programa. Tako su, primjerice, Vlah i suradnici (2011.) uspoređujući učenike strukovnih škola i gimnazija, potvrdili da su vrijednosne orijentacije različite kod učenika u školama različitih obrazovnih profila.

U komparativnoj analizi Allen i Rushton (1983.) ustvrdili su kako su volonteri, u usporedbi s nevolonterima, altruističnije osobnosti, s više empatije i viših »moralnih« standarda, pozitivnih stavova prema sebi i drugima te visoke samoučinkovitosti i emocionalne stabilnosti. Većina studija koje su se bavile volontiranjem studenata bile su usmjerene upravo na karakteristike volontera (Haski-Leventhal i sur., 2008.) i pokazale su da studenti volonteri imaju općenito slične karakteristike. Većina studenata dolazi iz obitelji s dobrim obrazovanjem iz srednje i više klase (Smith, 1994., prema Haski-Leventhal i sur., 2008.), a studentice češće volontiraju od studenata (Wilson, 2000., prema Haski-Leventhal i sur., 2008.). Isti autori navode kako je prijašnje iskustvo volontiranja prediktor budućeg volontiranja. Promicanje civilnog zalaganja studenata doprinosi razvoju demokratskog društva na različite načine, a jedan od njih je i utjecaj na buduću život kao roditelja promotora volontiranja jer čak 78% studenata volontera ima roditelje koji su volontirali (Fitch, 1987.).

Rezultati ovog istraživanja govore da čak 98% studenata preporučuje volontiranje i drugim studentima fakulteta, a 90% ima pozitivna iskustva. Tako i Morić (2010.) navodi kako volonteri uglavnom imaju pozitivna iskustva prilikom obavljanja poslova, a u istraživanju u Primorsko-goranskoj županiji 70% ispitanika imalo je pozitivna iskustva (Ledić, 2001.). Slično Astin i suradnici (2000.) navode pozitivna iskustva studenata u kolegijima koji se realiziraju po modelu učenja djelovanjem u zajednici, veću motiviranost za daljnje volontiranje, osobni napredak i slično.

Prethodna dva rezultata implicitno ukazuju na dobru informiranost studenata o mogućnostima volontiranja kao i na adekvatnu organizaciju njihovih volonterskih aktivnosti, uz pozitivna iskustva. Stoga se može ustvrditi kako je organizacijski model volonterskih aktivnosti s djecom i mladima s posebnim potrebama na Učiteljskom fakultetu u Rijeci uspješno evaluiran od strane studenata volontera.

Rezultati ovog istraživanja ukazuju na još neke aspekte važnosti pravilnog i sustavnog razvoja volonterskih aktivnosti. Naime, u vrijeme ispunjavanja anketnog upitnika, tek 12% studenata posjedovalo je volontersku knjižicu, što ukazuje na slabu organizaciju sustava volontiranja u ustanovama. U preporukama za unapređenje volontiranja jasno je istaknuto da volonterima treba dati priznanje, odnosno potvrdu o volonterskom radu »koja može biti putem volonterske knjižice kao jednog učinkovitog mehanizma, koji se koristio u proteklih 5 godina (...) i kao takav je preporučen u Zakonu o volonterstvu« (Forčić, 2007.: 6). Nadalje, volonterska knjižica je identifikacijski dokument volontera u koju pored upisanih sati i vrste aktivnosti, volonteri imaju i mogućnost redovitog upisivanja svih edukacija koje su prošli tijekom volonterskog angažmana. Time također upućuju na stečena znanja

i vještine te kasnije ove kompetencije mogu profesionalnije prezentirati poslodavcima (Ćulum, 2008.).

Uz uvažavanje metodoloških ograničenja ovog istraživanja (mali reprezentativan uzorak), rezultati su u suglasju s drugim, usporedivim istraživanjima. Također, upućuju na potrebu sustavnog razvoja volonterskih aktivnosti na Sveučilištu u Rijeci u skladu sa smjernicama za razvoj sveučilišta kao poticatelja kulture volontiranja (Ledić i sur., 2007.). U njima se ističe da je na razini Sveučilišta potrebno stvoriti formalno-pravni okvir za provedbu organiziranog volontiranja te definirati i ustanoviti mehanizme motiviranja i vrednovanja volontiranja kao i djelovanja za zajednicu svih članova sveučilišne zajednice. Poželjno je da se volontiranje kao i svaki drugi oblik civilnog zalaganja članova akademske zajednice uključi u kriterije vrednovanja njihovih postignuća, primjerice, prilikom pisanja preporuka, dodjeljivanja novčanih potpora, nagrada i sl. Također, potrebno je na razini sveučilišta konstruirati tijelo koje će skrbiti da se kroz organizirano volontiranje i druge oblike djelovanja za zajednicu omogući studentima usavršavanje te stjecanje znanja i vještina koje im mogu pomoći prilikom kasnijeg zapošljavanja. Posebnu skrb treba posvetiti poticanju razvoja studentskih projekata koji promiču kulturu volontiranja među studentima i aktivno uključivanje u zajednicu, uvesti primjereni sustav registriranja, praćenja i nagrađivanja posebno vrijednih slučajeva volontiranja i drugih oblika djelovanja za zajednicu svih članova akademske zajednice, formirati bazu registriranih volontera te uspostaviti vezu s Volonterskim centrom od kojeg se očekuje usmjeravanje aktivnosti volontera prema djelatnostima važnim za razvoj zajednice.

Rezultati ovog rada ukazuju kako »edukacija može povećati prilike za volontiranje na način da poveća svjesnost ljudi za probleme u zajednici i oblikuje osjećaj društvene odgovornosti« (Verbe i sur., 1995.: 349, prema Wilson i Musick, 1997.). U riječkim inkluzivnim skupinama u vrtićima i razredima u osnovnim školama postoji izrazita potreba za dodatnim osobljem. Potvrdilo je to i istraživanje Skočić Mihić (2011.) provedeno prošle godine među odgajateljima Primorsko-goranske županije. Ono je pokazalo da su volonteri kao izvor podrške u predškolskoj inkluziji odgajateljima vrlo malo dostupni, iako odgajatelji istovremeno procjenjuju da su im potrebni u velikoj mjeri. Stoga, ako bi sati volontiranja studenata vrednovali prema satnici Studentskog centra Sveučilišta u Rijeci (18,00 kn po satu) ukupan doprinos iznosio bi 19 566,00 kn u jednoj akademskoj godini što predstavlja i značajan doprinos društvu.

Autori ističu značaj društvenog konteksta u kojem se razvija volonterstvo. Haski-Leventhal i sur. (2008.) proveli su usporednu studiju u 12 zemalja sa sjeverno-američkog, europskog i azijskog kontinenta o vezi između profesionalnog poziva studenata i načinu njihovog volontiranja. Ustvrdili su kako izbor fakulteta, odno-

sno zvanja utječe različito na volonterske aktivnosti u različitim zemljama, što govori o postojanju kulturnih normi u svakoj zemlji koje ih oblikuju. Volontiranje kao kulturni i ekonomski fenomen govori o organizaciji društva i socijalnoj odgovornosti, koliko korisnici mogu očekivati od građana (Anheier i Salamon, 1999., prema Haski-Leventhal i sur., 2008.). Stoga valja apostrofirati kako Učiteljski fakultet u Rijeci, odnosno nastavnici koji promiču sudjelovanje studenata u volonterskim aktivnostima, ostvaruju i »očekivanu ulogu visokoškolske nastave u poticanju civilnog zalaganja studenata« (Ćulum i Ledić, 2010.). Iste autorice navode karakteristike civilnog zalaganja, kao što su samoučenje i učenje od drugih u okruženju kako bi se razvila informirana perspektiva i stav o određenim društvenim pitanjima, poštovanje različitosti i tolerancija; obazrivo ponašanje, osobito u situacijama sukoba; preuzimanje aktivne uloge u političkim procesima; aktivno sudjelovanje u javnom životu i doprinos rješavanja problema u zajednici, razvijanje empatije, etičnosti, vrijednosti i osjećaja društvene odgovornosti i promoviranje društvene jednakosti na lokalnoj i globalnoj razini, koje su promovirane ovakvim načinom organiziranog volontiranja.

Zaključno tome, treba ukazati kako rezultati o zadovoljstvu studenata volontiranjem s djecom i mladima s posebnim odgojno-obrazovnim potrebama u organizacijskom kontekstu Učiteljskog fakulteta u Rijeci, upućuju na potrebu šireg istraživanja kojim bi se mogli obuhvatiti i ostali učiteljski fakulteti u Hrvatskoj. U takvom istraživanju trebalo bi ispitati i organizacijski kontekst na pojedinoj instituciji i utvrditi njegovu povezanost sa zadovoljstvom studenata volontiranjem s djecom i mladima s posebnim odgojno-obrazovnim potrebama. Dobiveni rezultati mogli bi se upotrijebiti za promoviranje onog organizacijskog konteksta volonterskih aktivnosti s djecom i mladima s posebnim odgojno-obrazovnim potrebama koji studenti evaluiraju najefikasnijim.

ZAKLJUČAK

Volontiranje studenata, a posebice volontiranje u radu s djecom i mladima s posebnim odgojno-obrazovnim potrebama iznimno je važan društveni resurs koji u isto vrijeme luči mnoge pozitivne efekte u široj društvenoj zajednici. Djeci i mladima s posebnim odgojno-obrazovnim potrebama time se pruža dodatna stručna podrška i pomoć u svladavanju određenih životnih zadataka. Oni uz volontere šire krug poznanstava (koji je često ograničen) i time šire svoju socijalnu mrežu odnosa i razvijaju socijalne vještine, uz mnoge druge pozitivne efekte. Studenti, budući odgovorniji i učitelji, imaju priliku za razvoj svojih osobnih i stručnih kompetencija i stječu iskustva od neprocjenjive vrijednosti za daljnji profesionalni rad.

Implicitni cilj ovog rada bio je istaknuti važnost volontiranja te ukazati na društveno i opće zadovoljstvo volontiranjem te potaknuti potrebu za volontiranjem među budućim učiteljima i odgajateljima. Jer ispitivanje percepcije, karakteristika i utjecaju volonterskog angažmana samo po sebi promovira volonterstvo (Ledić, 2007.b).

U ovom je istraživanju konstruirana Skala zadovoljstva volontiranjem i utvrđene su dobre metrijske karakteristike. Faktorska analiza ukazala je na diskriminativnu valjanost dvaju faktora temeljem kojih su konstruirane podskale zadovoljavajuće pouzdanosti: Skala zadovoljstva radi osobne dobiti i Skala zadovoljstva radi organizacije. Rezultati su pokazali visoko zadovoljstvo studenata na obje skale, uz nešto malo veći rezultat na Skali zadovoljstva radi osobne dobiti. Također, utvrđena je visoka povezanost između skala, što sugerira kako dobra organizacija može znatno doprinijeti osobnom zadovoljstvu volontera.

Stjecanje iskustva, odnosno znanja te altruizam, odnosno pomaganje izdvajaju se kao najučestaliji razlozi za angažiranje u volonterskoj aktivnosti, dok je nedostatak vremena najistaknutija prepreka volontiranju.

Model volontiranja studenata Učiteljskog fakulteta u Rijeci potiče svrhovito i aktivno sudjelovanje studenata u projektima osmišljenima u suradnji s ustanovama i udrugama u lokalnoj zajednici. Studenti razvijaju svoje životne vještine i profesionalna znanja i vještine u radu s djecom i mladima s posebnim odgojno-obrazovnim potrebama. Aktivnijim civilnim zalaganjem u zajednici u kojoj žive, bolje razumiju potrebe i probleme svoje lokalne zajednice te stječu znanja i vještine koje vode društvenoj odgovornosti. To je istovremeno i put razvoja sveučilišta kao aktivnog sudionika u lokalnoj zajednici koji svojim djelovanjem »unapređuje kvalitetu života u zajednici i obrazovanju društveno odgovornih i aktivnih građana« (Ćulum, 2010.).

LITERATURA

1. Ajduković, M. & Cajvert, L. (ur.) (2004). **Supervizija u psihosocijalnom radu**. Zagreb: Društvo za psihološku pomoć.
2. Allen, J. & Rushton, P. J. (1983). **Personality characteristics of community mental health volunteers: A review, nonprofit and voluntary sector quarterly**, 12, 36-49.
3. Astin, A. W., Vogelgesang, L. J., Ikeda, E. K. & Yee, J. A. (2000). **How service learning affects students**. Los Angeles: Higher education research institute, University of California.

4. Astin, A. W. & Sax, L. J. (1998). **How undergraduates are affected by service participation.** *Journal of College Student Development*, 39, 251-263.
5. Ćulum, B. (2010). **Civilna misija sveučilišta u Hrvatskoj: Element u tragovima.** Zagreb: Kolumna Javne politike visokog obrazovanja. Institut za razvoj obrazovanja (www.iro.hr) i H-alter portal (www.h-alter.org).
6. Ćulum, B. (2008). **Zašto i kako vrednovati volontiranje?** Zagreb: Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti.
7. Ćulum, B. (2007). Hrvatska sveučilišta u promociji volonterstva – primjeri koje treba slijediti. U: Ledić, J. (ur.), **Volontiranje je cool: Društveno odgovorno Sveučilište – poticaj kulture volontiranja.** Rijeka: Zaklada Sveučilišta u Rijeci, 16-20.
8. Ćulum, B. & Ledić, J. (2010). Učenje zalaganjem u zajednici – integracija visokoškolske nastave i zajednice u procesu obrazovanja društveno odgovornih i aktivnih građana. **Revija za socijalnu politiku**, 17 (1), 71-88.
9. Darwen, J. & Rannard, A. G. (2011). Student volunteering in England: A critical moment. **Education+Training**, 53 (2/3), 177-190.
10. Drezner, N. D. (2010). Private Black colleges' encouragement of student giving and volunteerism: An examination of prosocial behavior development. **International Journal of Educational Advancement**, 10 (3), 126-147.
11. Državni pedagoški standard predškolskog odgoja i naobrazbe (2008). **Narodne novine**, 63/2008.
12. Eccles, J. S. & Barber, B. L. (2001). Student council, volunteering, basketball or marching band: what kind of extracurricular involvement matters?. In: Yiannakus, A., Melnick, M. J. (eds.), **Contemporary issues in sociology of sport.** United States: Human kinetics, 125-142.
13. Evers, F. T., Rush, J. C. & Berdrow, I. (1998). **The bases of competence. skills for lifelong learning and employability.** San Francisco: Jossey-Bass Publishers.
14. Filipović, M. (2010). Prepoznatljivost, uvažavanje i prepoznavanje volonterskog rada na lokalnoj i regionalnoj razini. U: Bužinić, E. (ur.), **Mladi i društvo-pitanje identiteta, Bilten studija o mladima za mlade.** Čakovec: Mreža mladih Hrvatske, 98-105.
15. Fitch, R. T. (1987). **Characteristics and motivations of college students volunteering for community service**, 28 (5), 424-431.
16. Forčić, G. (2007). **Kako unaprijediti volontiranje?** Rijeka: Udruga za razvoj civilnog društva SMART.

17. Forčić, G., Ćulum, B. & Šehić Relić, L. (2007). **Kako ih pronaći? Kako ih zadržati? Smjernice za rad s volonterima**. Rijeka: Udruga za razvoj civilnog društva SMART.
18. Hall, D., Hall, I., Cameron, A. & Green, P. (2004). Student volunteering and the active community: Issues and opportunities for teaching and learning in sociology. **Learning and Teaching in the Social Sciences**, 1, 33-50.
19. Haski-Leventhal, D., Cnaan, R. A., Handy, F., Brudney, J. L., Holmes, K., Hustinx, L., Kang, C., Kassam, M., Meijs, L. C. P. M., Rande, B., Yamauchi, N., Yeung, A. B. & Zrinščak, S. (2008). Students' vocational choices and voluntary action: A 12-national study. **Voluntas**, 19, 1-21.
20. Huić, A., Ricijaš, N. & Branica, V. (2010). **Kako definirati i mjeriti kompetencije studenata- validacija Skale percipirane kompetentnosti za psihosocijalni rad**. Ljetopis socijalnog rada, 17(2), 195-221.
21. Igrić, Lj. (2011). Hrvatski nacionalni obrazovni standard (HNOS) i djeca s posebnim obrazovnim potrebama. **Dijete i društvo**, 9 (1), 113-122.
22. Jurić, D. (2007). **Volonterski menadžment**. Zagreb: Volonterski centar.
23. Lakoš, I. & Zrinščak, S. (2007). **Volontiranje studenata Zagrebačkog sveučilišta**. Neobjavljen rukopis.
24. Ledić, J. (2007a). Civilno zalaganje i društvena odgovornost sveučilišta. U: Ledić, J. (ur.), **Volontiranje je cool: Društveno odgovorno Sveučilište – poticaj kulture volontiranja**. Rijeka: Zaklada Sveučilišta u Rijeci.
25. Ledić, J. (2007b). **Zašto ne volontiramo? Stavovi javnosti o volonterstvu**. Zagreb: AED.
26. Ledić, J. (2001). **Biti volonter/volonterka? Istraživanje uključenosti građana u civilne inicijative u zajednici kroz volonterski rad**. Rijeka: SMART – Udruga za razvoj civilnog društva.
27. Ledić, J., Barić, S., Forčić, G., Ćulum, B. & Turk, M. (2007). **Volontiranje je cool: Društveno odgovorno Sveučilište – poticaj kulture volontiranja**. Rijeka: Zaklada Sveučilišta u Rijeci.
28. MacNeela, P. (2008). The give and take of volunteering: Motives, benefits, and personal connections among Irish volunteers. **Voluntas**, 19, 125-139.
29. Miliša, Z. (2008). Odnos mladih prema volontiranju, radu i slobodnom vremenu. **Diaconvensia XVI**, 1-2, 93-114.
30. Morić, D. (2010). Stavovi mladih o volontiranju u Hrvatskoj. U: Bužinić, E. (ur.), **Mladi i društvo-pitanje identiteta, Bilten studija o mladima za mlade**. Čakovec: Mreža mladih Hrvatske, 88-93.

31. **Nacionalni okvirni kurikulum za predškolski odgoj i obrazovanje te opće obvezno i srednjoškolsko obrazovanje** (2010). Zagreb: Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa.
32. **Nastavni plan i program za osnovnu školu** (2006). Zagreb: Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa.
33. Perić, D. (2010). Volontiranjem u svijet rada. U: Bužinić, E. (ur.), **Mladi i društvo-pitanje identiteta, Bilten studija o mladima za mlade**. Čakovec: Mreža mladih Hrvatske, 80-87.
34. **Plan razvoja sustava odgoja i obrazovanja 2005. - 2010.** (2005). Zagreb: Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta.
35. **Pravilnik o osnovnoškolskom odgoju i obrazovanju učenika s teškoćama u razvoju** (1991). Zagreb: Ministarstvo prosvjete i kulture.
36. Ricijaš, N., Hujić, A. & Branica, V. (2007). Zadovoljstvo studijem i samoprocjena kompetentnosti studenata nekih pomagackih profesija. **Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja**, 42 (2), 51-68.
37. Serow, R. C. (1991). Students and voluntarism: Looking into the motives of community service participants. **American Educational Research Journal**, 28 (3), 543-556.
38. Skočić Mihić (2011). **Spremnost odgajatelja i faktori podrške za uspješno uključivanje djece s teškoćama u rani i predškolski odgoj i obrazovanje**. Doktorska disertacija. Zagreb: Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
39. Skočić Mihić, S., Lončarić, D. & Pinoza-Kukurin, Z. (2009). Mišljenja studenata predškolskog odgoja o edukacijskom uključivanju djece s teškoćama. U: Bulliet, D., Matijević, M. (ur.), **Kurikulumi ranog odgoja i obveznog obrazovanja**, 3. međunarodna konferencija u Zadru Zagreb: Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 507-515.
40. Topčić, D. (ur.) (2006). **Priručnik za rad s volonterima**. Split: Udruga Mi - Volonterski centar Split.
41. Vlada Republike Hrvatske (2006). **Nacionalna strategija stvaranja poticajnog okruženja za razvoj civilnog društva**. Preuzeto s: [http://www.uzuvrh.hr/UserFiles/NacionalnaStrategija\(1\).pdf](http://www.uzuvrh.hr/UserFiles/NacionalnaStrategija(1).pdf). (2.2.2011.)
42. Vlah, N., Lončarić, D. & Tatalović Vorkapić, S. (2011). **Struktura vrijednosnih orijentacija i hijerarhija vrednota učenika strukovnih škola**. Društvena istraživanja, 20 (2), 479-493.
43. Wilson, J. & Musick, M. (1997). Work and volunteering: The long arm of the job. **Social Forces**, 76 (1), 251-272.

S. Skočić Mihić, D. Lončarić, A. Rudelić: Volontiranje studenata s djecom i mladima...

44. Zakon o volonterstvu (2007). **Narodne novine**, 58/2007.
45. Zakon o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju. **Narodne novine**, 45/2009.
46. Žužić, A. (2010).: Uloga sveučilišta u obrazovanju društveno odgovornih i aktivnih građana. U: Bužinić, E. (ur.), **Mladi i društvo-pitanje identiteta, Bilten studija o mladima za mlade**. Čakovec: Mreža mladih Hrvatske, 72-79.

Sanja Skočić Mihić

Darko Lončarić

Aileen Rudelić

Faculty of Teacher Education of the University of Rijeka

STUDENT VOLUNTEERING AMONG CHILDREN AND YOUNG PEOPLE WITH SPECIAL EDUCATIONAL NEEDS

SUMMARY

Volunteering is a freewill activity of individuals aimed at welfare of a community. By volunteering, students, future education workers, provide additional help to children with special educational needs, and students themselves acquire experience and knowledge for future professional work. Involvement of students in volunteering activities requiring professional knowledge represents a significant contribution to the society.

The aim of the research was to examine experiences, the satisfaction level as well as the reasons and the obstacles related to volunteering. A volunteer satisfaction questionnaire was administrated among 64 students of the Faculty of Teacher Education in Rijeka. The research resulted in a Volunteer satisfaction scale with a two-factor structure: a factor of satisfaction due to personal gain and a factor of satisfaction related to organisation of volunteering. There is a positive correlation between the satisfaction due to personal gain and the one related to organisation. Students are very satisfied by the feeling of personal gain experienced during volunteering and they are generally satisfied by the organisation of volunteering. Obtaining experience/knowledge and altruism are the main reasons inciting them to volunteer, and the most cited obstacle among students is the lack of time.

The results indicate the need of systematic development of volunteering activities, especially among teacher education students, future nursery school and primary school teachers, that would enable them to gain competence for working in inclusive environments by helping children and young people with special educational needs. Also, including students in volunteering activities within higher-education courses promotes their civic involvement in the community and develops the civic mission of universities, the area which is relatively undeveloped in Croatia.

Key words: *children with special educational needs, competences, students, volunteering, civic mission of universities.*